

Araştırma Makalesi / Research Article

DUYGUSAL ZEKÂ İLE RİSK ALMA TUTUMU İLİŞKİSİ*

Öğr. Gör. Ümmühan MUTLU

Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol MYO, (ummuhan.mutlu@kocaeli.edu.tr)

Prof. Dr. Gökhan ÖZER

Gebze Teknik Üniversitesi, İşletme Fakültesi, (gokozerhan@gmail.com)

ÖZET

Bireylerin finansal konularda karar alırken karşılaştığı birçok alternatif, risk ile ilişkilendirilmektedir. Bir yatırımcının karar verme sürecinde risk karşısında gösterdiği tutum, risk alma tutumu olarak ifade edilir. Rasyonellik beklentisine rağmen, bireylerin irrasyonel tutum ve davranışlar sergiledikleri bilinmektedir. Bu nedenle yatırımcıların bu tutum ve davranışlarının altında yatan sebeplerin araştırılması önem taşımaktadır. Bireylerin doğru ve mantıklı fikirler ortaya çıkarma, kendisinin ve başkalarının duygularını anlamlandırabilme ve duyguların diğer insanlarla doğru iletişim kurulabilmesinde etkin olarak kullanılabilmesi gibi yeteneklerin oluşturduğu duygusal zekâ, bireylerin yaşamları boyunca verecekleri kararlarda oldukça büyük öneme sahiptir. Araştırma verileri, basit tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılarak, anket formu aracılığıyla yedi farklı şehirdeki 1347 bireysel yatırımcıdan elde edilmiştir. Araştırmada açıklayıcı faktör analizi, korelasyon analizi ve doğrusal regresyon yöntemi kullanılmıştır. Bireysel yatırımcılar üzerinde risk alma tutumu ve duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı çalışmada; dört boyutta incelenen duygusal zekâ faktörünün duyguların kullanımı ve duyguların düzenlenmesi boyutlarının risk alma tutumu ile pozitif ilişkili olduğu belirlenirken; “kendi duygularını değerlendirme” ve “başkalarının duygularını değerlendirme” boyutlarının ise, anlamlı ilişkileri tespit edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, Risk Alma, Bireysel Yatırımcı, Davranışsal Finans, Kişisel Finans.

RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE AND RISK-TAKING ATTITUDE

ABSTRACT

It is associated with many alternative risks that individuals face while making financial decisions. The attitude of an investor against risk in the decision-making process is expressed as risk-taking attitude. Despite the expectation of rationality, individuals are known to display irrational attitudes and behaviors. Therefore, it is important to investigate the reasons underlying these attitudes and behaviors of investors. Emotional intelligence, which is formed by abilities such as revealing correct and logical ideas of individuals, making sense of the emotions of themselves and others, and using emotions effectively in establishing correct communication with other people, is of great importance in the decisions that individuals make throughout their lives. The research data were obtained from 1347 individual investors in seven different cities using a simple random sampling method through a questionnaire. Explanatory

* Çalışma, “ Bireysel yatırımcıların finansal risk toleransı ve finansal karar vermelerine etki eden faktörlerin incelenmesi: Türkiye’ de bir uygulama” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Aynı zamanda bu çalışma 7. Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Kongresi (ICAFR2020)’nde Bildiri Özeti şeklinde sunulmuştur.

factor analysis, correlation analysis and linear regression method were used in the study. In the study aiming to examine the relationship between risk taking attitude and emotional intelligence on individual investors; While the emotional intelligence factor, which was examined in four dimensions, was found to be positively related to the use of emotions and the regulation of emotions dimensions with risk taking attitude; the evaluation of their own feelings and the evaluation of the others feelings have no significant relationships.

Keywords: *Emotional Intelligence, Risk Taking, Individual Investor, Behavioral Finance, Personal Finance.*

1. Giriş

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin, finansal piyasalar ve enstrümanlarda ve yatırım alternatiflerinde yarattığı değişimler, bireysel yatırımcı profilinde de değişikliğe sebep olmuştur. Bu değişim, farklı özelliklerdeki bireysel yatırımcıların risk alma tutumlarının incelenmesini pek çok kitle için ilgi odağı haline getirmiştir. Bireysel yatırımcıların risk alma tutumlarını açıklamaya yönelik araştırmalar, sadece araştırmacılar için değil aynı zamanda finansal kurumlar ve iş dünyası toplulukları için de ilgi odağıdır. Hane halkının bütçeleme ve tasarruf davranışı eksikliği ve mevcut tasarrufların yatırımlara dönüşmesindeki olumsuzluklar gibi para yönetimiyle ilgili birçok sorun, bireylerin risk alma tutumlarının analiz edilmesinin önemini artırmıştır.

Psikoloji ve sosyoloji bilimi ile ilişkili olarak finans alanında çalışmalar yürüten davranışsal finans, davranışsal ekonominin bir alt disiplini oluşturmaktadır. Geleneksel finansın açıklayamadığı yatırımcı davranışlarını, piyasa anomalilerini açıklamayı hedeflemektedir (Karan, 2013:720). Davranışsal finansın başlangıcını Kahneman & Tversky (1979)'nin Beklenti Teorisi adlı çalışması oluşturmaktadır. Beklenti Teorisi, bireylerin belirsizlik altında karar vermeleri durumunda karmaşık olguları anlamlandırmak için rasyonel davranış yerine sezgisel davrandıklarını konu etmektedir (Ritter, 2003:3). Bu yaklaşım geleneksel finansın aksine, bireylerin algıladıkları risklerin farklı olduğunu, kaybettikleri durumda risk arayan, kazançlı durumlarda ise riskten kaçınan bir tutum sergilediklerini ifade etmektedir. Bu teoride bireyler fayda yerine psikolojik bir olgu olarak değeri tercih etmişlerdir (Karan, 2013:721). Buna ilaveten davranışsal finans, geleneksel finanstan farklı olarak piyasaların etkin olmadığını, arbitraj imkânlarının sınırlı olduğunu ve piyasalarda yanlış fiyatlamaların oluşabileceğini de iddia etmektedir.

Geleneksel finans, bireylerin tutum ve davranışlarında rasyonel hareket ettiğini kabul ederken bireylerin finansal risk toleranslarında değişim gösteren ve finansal tutum ve davranışlarını etkileyen davranışsal faktörleri göz ardı etmektedir. Rasyonel bireyler, finansal kararları sonucunda fayda elde edebilen, rasyonel kararları doğrultusunda finansal tutum ve davranışlarında tutarlı olan bireylerdir. Buna karşın davranışsal finans bireylerin her zaman rasyonel davranmadığını iddia etmektedir. Aynı zamanda, davranışsal finansa göre bireysel yatırımcılar finansal karar vermede, finansal tutum ve davranışlarında psikolojik ve bireysel faktörlerden etkilenmektedir.

Geleneksel finans yaklaşımında, risk altında karar vermenin baskın teorisi olan beklenen fayda teorisi çerçevesinde, rasyonel, duygularıyla hareket etmeyen, kendini kontrolde zor-

lanmayan yani psikolojik faktörlerden etkilenmeyen bir yatırımcı türü söz konusudur. Ancak bireyin risk alma tutumu, bireysel farklılıklara izin veren bir parametre olarak görülmektedir. Bu parametre aynı zamanda, beklenti teorisi gibi davranışsal olarak yönlendirilen teoriler de söz konusudur. Beklenti teorisi, beklenen fayda teorisinin aksine irrasyoneliteyi, bilişsel ve duygusal eğilimlere maruz kalabilen ve kendini kontrol etme konusunda zorluk yaşamakta olan yatırımcı türünü ele almaktadır.

Duygusal zekâ, duygu ve zekâ gibi iki önemli kavramdan oluşmaktadır. Duygusal zekâ, bireyin kendisinin ve başkalarının duygularını anlaması, duygularını düzenleyerek yönetebilmesi ve bu duyguları tutum ve davranışları için kullanması gibi boyutları olan psikolojik bir kavramdır. Bireylerin kendisinin ve başkalarının duygularını anlamlandırabilmesi ve duyguların diğer insanlarla olan iletişimde etkin olarak kullanılabilmesi gibi yetenekleri, duygusal zekâ kavramını meydana getirmektedir. Duygusal zekâ, bireylerin yaşamları boyunca verecekleri kararlarda büyük bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada davranışsal finans bakış açısı altında duygusal zekâ faktörünün “kendi duygularını değerlendirme”, “başkalarının duygularını değerlendirme”, “duyguların kullanımı” ve “duyguların düzenlenmesi” gibi dört alt boyutunun, bireysel yatırımcıların risk alma tutumları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde; kavramsal çerçeveye yer verilmekte, davranışsal finans yaklaşımı, risk ve duygusal zeka değişkenleri hakkında açıklamalar yapılmaktadır. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi, analiz ve bulgulara yer verilmektedir. Son olarak, sonuçların teorik ve pratik çıkarımları ve önerilerden bahsedilmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Finansal piyasalardaki gelişmeler, finansal enstrümanların çoğalması ve yatırım alternatiflerinin gelişmesi ile yatırımcı profilindeki değişimler, bireysel yatırımcıların risk alma tutumları üzerinde etkili olan faktörlerin incelenmesi konusunda merak uyandırmıştır.

Davranışsal finans; bireylerin zaman zaman irrasyonel davranışlar sergilediklerini tespit etmiş ve bu yatırımcıların kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi önem kazanmıştır. Önceleri bireysel yatırımcıların sosyoekonomik ve demografik özellikleri bağlamında araştırmalar yürütülmüş ancak daha sonra bu araştırmaların bireylerin özelliğini göz ardı etmesi nedeniyle araştırmalara psikolojik ve bireysel etmenler dahil edilmiştir. Bu kapsamda araştırmada; risk alma tutumunu etkilediği düşünülen faktörlerden biri olan duygusal zekâ ile risk alma tutumunun ilişkisi incelenmektedir.

Geleneksel finans, bireylerin risk altında karar verirken rasyonel olarak hareket ettiklerinden yola çıkarak davranışsal faktörleri göz ardı etmektedir. Davranışsal finans ise bireylerin her zaman rasyonel davranamayacağını ifade etmiştir. Bireylerin finansal kararlarında, finansal tutum ve davranışlarında psikolojik ve bireysel faktörlerden etkileneceğini ortaya koymaktadır. Geleneksel finansın, finansal sorunları çözmede yetersiz kalması ve bireylerin karşılaştıkları piyasa anormallikleri yeni teorilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Beklenen fayda” teorisi, Daniel Kahneman & Amos Tversky (1979) tarafından eleştirilmiş, bireylerin rasyonel olmadığı ve rasyonel davranıştan sapmaların sistematik olduğunu savunan “beklenti teorisi (prospect theory)” ortaya atılmıştır. Beklenti teorisinin savunucuları bireylerin gerçek davranışı üzerine yoğunlaşmışlar, bireylerin psikolojik özellikleri nedeniyle kazanç ve kayıplar için farklı olasılık değerleri yüklediklerini ifade etmişlerdir (Kahneman & Tversky, 1979).

Dünyada gerçekleşen birçok ekonomik etkileşim, bireysel yatırımcıları riskin bir türü ile ilişkilendirebilir. Bireysel yatırımcıların amacı, yatırımlarından elde ettikleri getiriye artırmak olduğundan bunu gerçekleştirirken yatırımcılar kredi riski, piyasa riski, likidite riski, faiz oranı riski ve operasyonel risk şeklindeki çeşitli risklerle karşı karşıya gelmektedir. Finansal açıdan risk tanımlandığında, bireysel yatırımcının beklenen getirisinin gerçekleşen getiriden sapma olasılığıdır. Bu sebeple sosyal bilimler alanında yapılan araştırmaların birçoğunda, bireylerin seçimlerine riski nasıl dâhil ettiğini anlamaya yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Literatürde riske dair çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımlardan birinde risk, beklenmeyen olayların gelecekte ortaya çıkma ihtimali olarak tanımlanmaktadır (Anbar & Eker, 2009). Risk ile karıştırılan bir kavram olan belirsizlik ise olası, tahmin edilemeyen, ölçümü ve kontrolü zor bir sonuçken; risk bu sonuç doğrultusunda karar almanın bir sonucudur (Kungwani, 2014). Riske ilişkin bir diğer tanımda risk; alınan kararların olası istenmeyen neticeleriyle ilgili belirsizliğin derecesi olarak ifade edilmektedir (Sitkin & Pablo, 1992). Genel anlamda ise risk; bir olayın beklenenden farklı gerçekleşme olasılığı olarak tanımlanabilir. Finansal yatırımlarda risk, beklenen getiriden daha az kazanma olasılığıdır. Risk yazınında riskle ilişkili olarak, risk alma, risk toleransı, risk algısı, riskten kaçınma gibi kavramlarla karşılaşılmaktadır. Risk toleransı, bireylerin gelecekte karşılaşmaları muhtemel olaylar için almaya istekli oldukları belirsizlik düzeyi iken, risk algısı belirli bir varlık veya eyleme karşı bireyin geliştirdiği subjektif risk değerlendirmesinden oluşmaktadır. Riskten kaçınma ise, bireyin riskli seçenekler arasından daha az riskli alternatifi tercih etmesidir. Araştırmanın konusunu oluşturan risk alma tutumu, bireyin risk almaya yönelik tutumunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Risk alma tutumunun özü, risk almayla ilişkili bir düşünce ve/veya tutumdan oluşmaktadır.

Risk alma tutumu veya risk toleransı ile alakalı literatürde çokça çalışma bulunmaktadır. Bir çalışma; risk alma davranışının, getiri beklentileri, risk tutumları ve risk beklentilerinin fonksiyonu olduğunu belirtmekle beraber yatırımcıların risk alma davranışlarının zamana bağlı değişebileceğini savunmaktadır (Weber vd., 2013). Bireylerin finansal risk düzeylerinin değerlendirilmesi, finansal risk toleransı ve yatırım risk alma davranışının birbiriyle bağlı olup olmadığının belirlenmesini amaçlayan araştırma, finansal risk toleransının kendi sınıflandırması altındaki özellikleri içeren etkin bir araç olduğu bulgusunu desteklemektedir (Grable vd., 2009). Dahası, bu kendi kendine sınıflandırma, gerçek risk alan yatırım davranışları ile ilişkilendirilmiştir. Kendilerini gerçek riskten kaçınan veya yatırım yaparken temkinli gören bireyler, hisse senedi gibi riskli varlıklardan daha fazla nakit tutma eğiliminde olmuşlardır. Tersine, kendilerini kumarbaz olarak gören veya yeterli araştırmayı tamamladıktan sonra risk almaya istekli olan bireylerin hisse senetlerinde daha büyük varlıklara sahip oldukları tespit edilmiştir (Grable vd., 2009).

Yatırımcıların risk tutumu veya risk toleransının bilinmesi, finansal danışmanların müşterilerini tanıma ihtiyacı duydukları en dikkate değer nitelik olarak ifade edilmektedir (Gibson vd., 2013; Hanna & Lindamood, 2004; Roszkowski & Grable, 2005). Mevcut finansal danışman müşterilerinden yüksek piyasa risk algısına sahip olanların daha düşük risk toleransı olduğu tersine yüksek gelir, yatırım bilgisi ve pozitif piyasa beklentilerinin yüksek risk toleransını işaret ettiği ifade edilmiştir (Gibson vd., 2013; Hanna & Lindamood, 2004; Roszkowski & Grable, 2005). Buna ilaveten, finansal risk almada bireysel isteklilik, portföy kararları ve yatırım getirilerini etkilemektedir. Araştırmacılar uzun sürelerden beri bireylerin finansal risk

toleransının çeşitli yaşlarda farklılaştığını gözlemlemiştir. Bu farklılaşma yaş etkisi olarak bilinir ve yaş, nesil ve periyod etkisinin birleşiminden oluşmaktadır (Rui vd., 2011).

Genetik faktörlerin risk almanın özünü oluşturduğu belirtilen çalışma, ekonomik davranışın genetik belirleyicileri hakkında ortaya çıkan literatüre katkıda bulunmaktadır (Kuhnen & Chiao, 2009). Ayrıca, bir diğer çalışmada risk almanın risk algısı ve riske katlanma kapasitesi olmak üzere iki temel boyuttan oluştuğunu ifade etmektedir (McCarty, 2000). Risk algısı, riskli davranış ve bu iki etmenin ilişkisini konu alan bir çalışmanın bulguları, riskli seçimin yakın zamandaki risk-getiri kavramlaştırılmalarının yararlılığı için deneysel destek sağlamaktadır (Weber & Milliman, 1997). Ayrıca risk algısı ve riskli finansal kararlar ilişkisini ele alan çalışmalar, karar seçenekleri ile ilgili risk algısı üzerinden bireylerin aynı alternatifte farklı risk algısı oluşturabileceği bulgusuna ulaşmaktadır (Sitkin & Weingart; 1995).

Duygusal zekâ kavramı, Salovey & Mayer (1990)'de bireyin kendisinin ve diğerlerinin duygularının izlenmesi ve duyguların bireyin düşünce ve eylemlerine rehberlik etmesi için kullanılması yeteneği' olarak tanımlamıştır. Duygu ve zeka gibi bireyler için büyük öneme sahip iki temel kavramdan oluşan duygusal zekâyâ yönelik tanımlar, araştırmacılar tarafından yetenek modeli, karma model ve özellik modeli olmak üzere üç sınıfta toplanmaktadır. Bunlardan ilki, (Salovey & Mayer, 1990) tarafından geliştirilen bireyin duygusal yeteneklerinin geliştirilebilir olduğunu savunan yetenek tabanlı duygusal zeka modeli, ikincisi (Cherniss & Goleman, 2001; Bar-On, 1997) tarafından ortaya atılan bireyin duygusal olarak kişilik tabanlı ve geliştirilebilir bir yeteneği olduğunu belirten karma model ve üçüncüsü ise duygusal özelliklerin kişilik yapısı ile ilişkisinin belirtildiği özellik modeli (Petrides, 2010)'dir.

Duygusal zekâ, sosyal zekânın bir boyutudur ve bireylerin sosyal alanlarda yaşamları boyunca elde edecekleri başarının temel belirleyicisi olarak görülmektedir. Salovey & Mayer (1990) duyguları, zekâ ile ilişkilendirmiş ve bireyin kendi duyguları ile diğer kişilerin duygularının farkına varması, tanıyabilmesi ve anlamlandırması, duyguları amaçları doğrultusunda düşüncelerine yönelik olarak kullanabilmesi ve bireysel gelişimini sağlayabilmede duygularını yönetebilmesi olarak duygusal zekâyı açıklamıştır (Salovey & Mayer, 1990; Mayer & Salovey, 1993). Bu çalışmada yer aldığı gibi yetenek tabanlı duygusal zekâ, dört boyuttan oluşmaktadır. İlk boyut olan kendi duygularının tanımlanması boyutu, bireyin kendi duygularını anlaması yani özfarkındalığını sağlayabilmesi, sanatsal olaylar ve diğer ilgili olduğu tüm alanlarda duyguları anlamlandırabilmesi şeklinde kendini göstermektedir. İkinci boyut olan başkalarının duygularını tanıması, bireyin kendisi dışındaki kişilerin duygularının farkına varması ve onlara duyarlılık göstermesini ifade etmektedir. Üçüncü boyut olan duyguların kullanılması boyutu, duyguların iletişim kurma aracı olarak kullanılması ile duyguların problem çözme, karar verme gibi yaşamımızı şekillendiren süreçlerde kullanılmasını içermektedir. Dördüncü ve son boyut ise duyguların düzenlenmesi boyutudur. Bu boyutta, bireysel gelişimin sağlanabilmesinde bireylerin kendi duygularını yönetebilme ve bu duyguları geliştirebilecek veya iyileştirebilecek becerilere sahip olması ifade edilmektedir (Mayer vd., 2002).

Duygusal zekâ ile ilişkili olarak literatürde yer alan çok sayıda çalışma mevcuttur. Duygusal zekâ, literatürde çeşitli alanların bakış açılarından incelendiğinde bu farklı ortamlarda önemli etkiler gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu çalışmalar; çalışan verimliliği üzerinde duygusal zekanın olumlu etki gösterdiğini (Şenocak, 2015), duygusal zekanın çatışma yönetiminin tüm alanlarında etkili olduğunu (Yaşlıoğlu vd., 2013), yüksek duygusal zeka düzeyinin

daha yüksek liderlik etkinliği ile ilişkili olduğunu (Rosete & Ciarrochi, 2005:388) ve duygusal zekanın girişimcilik fırsatları riskinin algılanması üzerinde önemli etkiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Tüketici karar verme alanında ise duygusal zekanın tüketicinin satın alma niyeti üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Kidwell vd., 2008:154). Ayrıca iş performansı (Jorfi vd., 2010), eğitim (Gündüz, 2013) ve örgütsel değişim (Vakola vd., 2004) alanlarında da duygusal zekanın anlamlı etkileri gözlenmiştir.

Duygusal zeka ve finans alanında yapılan çalışmalarda; iyi performans gösteren yatırımcıların duygusal zekâ düzeyi yüksek olanlar olduğunu (Ameriks vd., 2009:1) ve finans alanında uzmanlaşan öğrencilerin, bu alandan olmayanlara kıyasla yüksek ekonomik risk almaya yatkın ve yüksek duygusal zekâya sahip olduklarını göstermiştir (Sjöberg & Engelberg, 2009:34). Bir diğer çalışmada yatırımcıların stres yönetimi düzeyleri ve duygusal zeka düzeylerinin yatırım kararları üzerindeki etkisinin beklenenden fazla olduğu bulunmuştur (Güngör & Ağgöl, 2019). Duygusal zekânın dört alt boyutunun, finansal planlamada etkin kullanımına işaret edilmiştir (Braidfoot & Swanson, 2013).

Bu çalışmada, davranışsal finans çerçevesinde bireylerin davranışsal eğilimlere maruz kalmalarının finansal kararları üzerinde etkilere sahip olmasından yola çıkılarak, duygusal zekânın risk alma tutumu üzerindeki etkisi incelenmektedir. Dört alt boyutta incelenen duygusal zekânın, risk alma tutumunun açıklanması yönünde literatüre önemli katkı sağlaması beklenmektedir.

3. Araştırma Yöntemi

Araştırmada, duygusal zekâ boyutlarının, yatırımcının risk alma tutumuna etkisi ölçülmektedir. Basit tesadüfî örnekleme yöntemi kullanılarak, birincil veri toplama yöntemlerinden anket yöntemi kullanılmış, demografik özellikler bakımından her alt gruba ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın verileri, yedi farklı şehirdeki, 18 yaş üstü, finansal bağımsızlığı olan 1347 bireysel yatırımcıdan elde edilmiştir. Anket formunun birinci bölümü, ankete katılanların demografik özelliklerini, ikinci bölüm ise anket katılımcılarının duygusal zekâ ve risk alma tutumlarını belirlemeye yönelik 5’li likert ölçeği ifadelerinden oluşmaktadır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerini duygusal zekânın; kendi duygularını değerlendirme, başkalarının duygularını değerlendirme, duyguların kullanımı ve duyguların düzenlenmesi şeklindeki dört alt boyutu oluştururken, bağımlı değişken risk alma tutumudur. Duygusal zekâ ölçeği olarak Law vd. (2004:496)’nin geliştirdiği ölçekten ve risk alma tutumunu ölçmede ise Sjöberg & Engelberg (2009:42-43) ölçeğinden yararlanılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H1: Kendi duygularını değerlendirme, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkiler.

H2: Başkalarının duygularını değerlendirme, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkiler.

H3: Duyguların kullanımı, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkiler.

H4: Duyguların düzenlenmesi, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkiler.

Araştırmada kullanılan ankette duygusal zekâ boyutları ve risk alma tutumu değişkenlerini ölçmek amacıyla yöneltilen ifadeler güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Ölçme aracının önemli göstergelerinden biri olan güvenilirlik, ölçme aracının ölçmek isteneni her zaman aynı şekilde ölçüp ölçmediğinin önemli bir göstergesidir (Tekin, 2000:57). Likert ölçeği gibi derecelendirilerek oluşturulan testlerde, Cronbach Alpha Katsayısı hesaplanarak değerlendirmelerde bulunulur (Tavşancıl, 2010:28). Tablo 1’den görüleceği üzere, çalışmada kullanılan ölçekler için Cronbach Alpha katsayısı, kendi duygularını değerlendirme ölçeği için 0,858, başkalarının duygularını değerlendirme ölçeği için 0,874, duyguların kullanımı ölçeği için 0,776, duyguların düzenlenmesi ölçeği için 0,835 ve risk alma ölçeği için 0,693 olarak hesaplanmıştır. Cronbach Alpha katsayısının, risk alma tutum ölçeğindeki küçük bir fark dışında tüm ölçeklerde 0,70’den büyük olması nedeniyle güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğu kabul edilmektedir (Nunnally & Bernstein, 1994).

Faktör analizi, aynı yapıyı ölçen çok sayıda değişkenden, az sayıda ve tanımlanabilir nitelikte anlamlı değişkenler elde etmeye yönelik çok değişkenli bir istatistiktir (Büyüköztürk, 2008). Faktör analizi türlerinden biri olan açıklayıcı faktör analizi araştırmacının, ölçme aracının faktör sayısını bilmediği ve ölçülen faktörlerin doğası hakkında bilgi edinmeyi amaçladığı analiz türüdür (Tavşancıl, 2010:46). Açıklayıcı faktör analizinde, ifadelerin ilgili faktörler altında ve yüksek faktör yükleri göstermesi beklenmektedir. Açıklayıcı faktör analizi öncesi veri setinin uygunluğu için örneklem büyüklüğü, kayıp değerler, normallik ve uç değerlerin kontrolü gerekmektedir. Çalışmada analiz uç değerlerden arındırılmış ve değişkenlere ait göstergelerin kayıp değerleri ilgili medyan değerleri hesaplanarak doldurulmuştur. Çarpıklık ve basıklık mutlak değerlerinin 3’ten büyük olmaması koşulunda, değişkenlerin normal dağıldığının kabul edilebileceği ifade edilmektedir (Kline, 2011). Ek 1’den görüleceği üzere, araştırma ifadelerinin, çarpıklık ve basıklık değerleri ölçek ifadelerinin normal dağıldığını göstermektedir.

Tablo 1: Örneklem Yeterliliği

KMO and Bartlett’s Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		.905
	Approx. Chi-Square	12909,262
Bartlett’s Test of Sphericity	df	210
	Sig	.000

Örneklem büyüklüğü veri setinin faktör analizine uygunluk düzeyini etkileyen önemli etkenlerin başındadır. Tablo 1’den görüleceği üzere, örneklem yeterliliğini gösteren, KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerinin, 0.50 ve üzerinde olması gerekmektedir (Field, 2013). Bizim analizimizde bu değer 0,90 olup, faktör analizine uygunluk düzeyinin çok iyi olduğunu ifade etmektedir. İfadeler arasındaki korelasyonun anlamlılığını gösteren Bartlett test istatistiği uygulanmıştır. Bartlett testi 12909,262 olup 0,000 hata payı ile anlamlıdır.

Tablo 2: Faktör Analizi

İfadeler	Kendi Duygularını Değerleme Duyg1 (SEA)	Başkalarının Duygularını Değerleme Duyg2 (OEA)	Duyguların Kullanımı Duyg3 (UOE)	Duyguların Düzenlenmesi Duyg4 (ROE)	Risk Alma
Çoğu zaman bazı duyguları neden hissettiğimi anlayabilirim.	0,713				
Duygularımı iyi anlayabilirim.	0,789				
Ne hissettiğimi gerçekten iyi bilirim.	0,826				
Mutlu olup olmadığımı her zaman bilirim.	0,704				
Arkadaşlarımın duygularını anlarım.		0,664			
İnsanların duygularını çok iyi gözlemlerim.		0,776			
İnsanların duyguları ve hisleri konusunda çok hassasımdır.		0,808			
Etrafımdaki insanların duygularını anlama konusunda iyiyimdir.		0,754			
Hissettiklerimi yaşamaya çalışırım.			0,577		
Her zaman kendime yeterli birisi olduğumu söylerim.			0,799		
İç motivasyonum yüksektir.			0,755		
Kendimi rahatlıkla başkasının yerine koyabilirim.			0,448		
Sinirlerime hâkim olurum ve sorunlarımı akıllıca ele alabilirim.				0,748	
Kendi duygularımı yeterince kontrol edebilirim.				0,796	
Çok kızdığım zaman kısa sürede sakinleşebilirim.				0,760	
Duygularımı kontrol etmesini iyi bilirim.				0,753	
Risk almak her zaman iyidir.					0,708

Tablo 2 devam

Ekonomik bir risk almak o kadar tehlikeli değildir ve çoğu iş türünde gereklidir.					0,716
Becerikli ekonomistler her zaman işle ilgili risk alırlar.					0,619
Ekonomik riskleri almak genellikle kötü sonuçlar doğurur.					0,455
Ekonomik bir risk almaktan korkmam.					0,757
Cronbach alfa değerleri	0,858	0,874	0,776	0,835	0,693

Değişkenler, öncelikle SPSS 21 programı aracılığıyla açıklayıcı faktör analizine tabi tutularak, değişkenlerin ölçek geçerliliği test edilmiştir. Tablo 2’ den görüldüğü üzere, açıklayıcı faktör analizi sonrasında ifadelerin beklenildiği gibi ilgili faktörler altında toplandığı görülmektedir. Duygusal zekâ değişkenini oluşturan dört alt boyutun her bir faktörü, dörder ifade ile ölçülmektedir. Risk alma tutum ölçeği ise beş ifade ile ölçülmektedir. Hair vd. (2010), ölçüm modelinde her bir göstergenin gizil değişken üzerindeki faktör yükünün anlamlı olması ve faktör yükleri 0,50 ve üzeri, hatta 0,70 ve üzerinde olan göstergelerin, yakınsama geçerliliği sağlayacakları belirtilmektedir. Araştırmada yer alan faktörlerin, duyguların kullanımı boyutunu ölçen bir ifade (0,448) ve risk alma tutumundaki bir ifade (0,455) dışında diğer tüm faktör yüklerinin 0,50’ nin üzerinde olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3: Korelasyonlar

		duyg1	duyg2	duyg3	duyg4	Risk alma
duyg1	Pearson Correlation	1	,598**	,575**	,430**	,163**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347
duyg2	Pearson Correlation	,598**	1	,636**	,422**	,179**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347
duyg3	Pearson Correlation	,575**	,636**	1	,502**	,267**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347
duyg4	Pearson Correlation	,430**	,422**	,502**	1	,350**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000
	N	1347	1347	1347	1347	1347
riskalma	Pearson Correlation	,163**	,179**	,267**	,350**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	
	N	1347	1347	1347	1347	1347

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Korelasyon analizi, değişkenler arasındaki ikili ilişkiyi ve bu ilişkilerin yönü, şiddeti hakkındaki bilgileri sağlayan istatistiksel yöneme denir. Araştırmada, Tablo 3' de verilen bağımsız değişkenler ve bağımlı değişken arasındaki korelasyon analizine göre tüm değişkenlerin 0.01 anlamlılık düzeyinde birbiriyle pozitif ilişkili olduğu görülmektedir. Risk alma tutum değişkeninin, duygusal zekanın boyutlarından kendi duygularını anlama boyutuyla 0,163; başkalarının duygularını anlama boyutuyla 0,179; duyguların kullanımı boyutuyla 0,267 ve duyguların düzenlenmesi boyutuyla 0,350 korelasyon katsayısı ölçülmüştür. Bu nedenle, duygusal zeka boyutlarından duyguların düzenlenmesi boyutunun, risk alma tutumu ile daha fazla ilişkili olduğu kabul edilmektedir.

Araştırmada test edilmek istenen hipotezlerin analizi için doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Bir değişkenin değerini başka bir değişkenin değerine göre tahmin etmede kullanılan yöneme doğrusal regresyon analizi denir. Doğrusal regresyon analizinde, tahmin edilmek istenen değişken, bağımlı değişken olarak ifade edilmektedir. Bağımlı değişkenin değerini tahmin etmede kullanılan değişken ise bağımsız değişken olarak ifade edilir. Bu analiz yoluyla, bağımlı değişkenin değerini en iyi tahmin eden ya da açıklayan, bir veya fazla sayıdaki bağımsız değişken kullanılarak doğrusal denklemin katsayıları tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 4: Özet

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the estimate
1	.0368 ^a	.136	.133	.62956

a. Predictors: (Constant), duyg1, duyg2, duyg3, duyg4

b. Dependent Variable: Risk alma

Tablo 4, araştırmanın tahmin seviyesinin 0,368 yani yüzde 36,8 olarak özetlemektedir. Bu değer bağımlı değişken yani risk alma tutumunun tahmin seviyesinin, duygusal zekâ alt boyutları tarafından yaklaşık yüzde 37 olarak belirlenmesiyle açıklanabilmektedir. R-kare değeri, duygusal zekânın boyutlarının risk almayı 0.136 veya %13,6 olarak açıkladığını ifade etmektedir.

Tablo 5: ANOVA

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	83,520	4	20,880	52,682	,000a
Residual	531,892	1342	,396		
Total	615,411	1346			

a. Predictors: (Constant), duyg1, duyg2, duyg3, duyg4

b. Dependent Variable: Risk alma

Tablo 5' de görüldüğü üzere; $F(4, 1342) = 52,686$, $p < 0.05$ düzeyinde F oranı, veriyle uyumlu genel regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Katsayılar

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	1,947	,110		17,743	,000
duyg1	-,040	,032	-,042	-1,252	,211
duyg2	-,020	,033	-,021	-,591	,554
duyg3	,147	,034	,154	4,280	,000
duyg4	,250	,025	,300	9,973	,000

a. Dependent Variable: risk alma

Tablo 6’da, bağımsız değişkenin anlamlılığı için t-testinin, duyguların kullanımı-duyg3 (UOE) ve duyguların düzenlenmesi-duyg4 (ROE) değişkeni için 0.05 seviyesinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Ancak kendi duygularını değerlendirme-duyg1(SEA) ve başkalarının duygularını değerlendirme-duyg2 (OEA) boyutlarının anlamlı olmadığı belirtilebilir. Buradan duygusal zekanın alt boyutlarından, duyguların kullanımı-duyg3 (UOE) ve duyguların düzenlenmesi-duyg4 (ROE) değişkenlerinin, risk alma tutumu üzerinde pozitif anlamlı etkiye sahip olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Diğer yandan kendi duygularını değerlendirme-duyg1(SEA) ve başkalarının duygularını değerlendirme-duyg2 (OEA) boyutlarının risk alma tutumu üzerinde beklenen anlamlı etkiyi göstermediği bulunmuştur. Anlamlı değişkenlerin katsayıları incelendiğinde, duyguların düzenlenmesi-duyg4 (ROE) boyutunun n yüksek katsayı değerine (0,300) sahip olması nedeniyle risk alma tutumunu en fazla açıklama gücüne sahip olduğu ifade edilebilir. Analiz sonucunda, H1, H2 hipotezleri reddedilir, H3 ve H4 hipotezleri kabul edilir.

4. Bulgular ve Tartışma

Duygusal zekânın finansal davranış üzerindeki etkisini araştıran az sayıda çalışma mevcuttur (Ameriks vd., 2009; Sjöberg & Engelberg, 2009). Duygusal zeka ve finans alanında yapılan çalışmalarda; iyi performans gösteren yatırımcıların, duygusal zekâ düzeyi yüksek olan yatırımcılar olduğu bulunmuştur (Ameriks vd., 2009:1) Başka bir çalışmada, finans alanında uzmanlaşan öğrencilerin, bu alan dışındakilere nazaran daha yüksek duygusal zeka seviyelerinde ve yüksek risk alma tutumu ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir (Sjöberg & Engelberg, 2009:34). Bu kapsamda, çalışmanın analiz sonuçları, duygusal zekânın bazı boyutlarıyla risk alma tutumunun pozitif ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Diğer bir deyişle, duyguların kullanımı ve duyguların düzenlenmesi boyutları, risk alma tutumu üzerinde anlamlı etkiler göstermiştir. Bir diğer çalışmada, yatırımcıların stres yönetimi düzeyleri ve duygusal zeka düzeylerinin yatırım kararları üzerinde beklenenden fazla etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir (Güngör & Ağgöl, 2019). Bu çalışmadaki risk alma tutumunda olduğu gibi finansal planlama çalışmalarında, duygusal zekânın dört alt boyutunun etkin kullanımına işaret edilmiştir (Braidfoot & Swanson, 2013).

Literatürde duygusal zekânın alt boyutları ile bireysel yatırımcının risk alma tutumunun incelendiği bir çalışma ise mevcut değildir. Araştırma, bireysel yatırımcıların duygusal zekâ boyutlarının bazıları ile risk alma tutumları arasında doğrudan bir ilişki tespit etmiştir. Duygusal zekânın boyutları arasında, duyguların kullanımı ve duyguların düzenlenmesi boyutlarının

risk alma tutumu üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, diğer risk ortamlarındaki bulgularla paralellik göstermektedir. Kendi duygularını değerlendirme ve başkalarının duygularını değerlendirme boyutları arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Anlamlı ilişki tespit edilen bulgular ile duyguların, bireysel yatırımcının risk alma tutumu ile finansal karar ve davranışlarında rehber olarak kullanılması ve aynı zamanda risk alma tutumu üzerinde duygunun kullanımı ve kontrolünü içeren duygusal yeteneklerin pozitif etkiye sahip olduğuna ilk kez kanıt sunulmaktadır. Ayrıca, bulgularımız karar verme üzerinde duyguların etkisi konusundaki tartışmalı ortama duygular lehine kanıtlar sunmuştur. Bu kanıtlar, etkin duygu yönetimi, kullanımı ve duyguların kontrolü sonucu oluşan güven ve cesaret sayesinde bireylerin risk alma açısından cesaretlendirilmesi ile açıklanabilmektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

Finansal karar sürecinin duygusal boyutunu oluşturan duygusal zekâ, bireysel yatırımcının risk alma tutumunu etkileyebileceği umulan psikolojik öğelerdendir. Araştırmada dört boyutta incelenen duygusal zekâ, risk alma tutumunu tahmin etmede duyguların kullanılması ve duyguların kontrolü boyutları ile istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu bulgu, geleneksel finans tarafından göz ardı edilen psikolojik faktörlerin bireysel yatırımcının risk alma tutumunu belirli ölçüde açıklayabileceği anlamına gelmektedir. Finansal piyasalarda, fon sahibi olan veya fon ihtiyacı olan bireysel yatırımcılara aracılık eden finansal danışmanlar veya finansal kuruluşlar fonun sağlanması veya fonların yatırıma yönlendirilmesi konusunda psikolojik faktörlerden destek alabilirler. Finansal danışman veya finansal kuruluşların, finansal ürün ve hizmetler hakkında aktaracakları bilgi ve yönlendirmelerin, yatırımcıların duygusal özelliklerine, risk alma istekliliğine göre belirlenmesi ve bu doğrultuda finansal portföylerinin oluşturulması daha etkin sonuçlar ortaya çıkarabilir.

Bireylerin sağlıklı risk alma ve bununla bağlantılı olarak doğru finansal kararlar verebilmesi için finansal konulardaki eğitim ihtiyacının giderilmesinin yanı sıra finansal kurumların da yatırımcıların etkin finansal kararlar vermeleri konusunda yatırımcılara rehberlik etmesi önem kazanmaktadır. Bireylerin risk alma tutumlarının doğru finansal kararlara yönlendirilmesinde, finansal piyasalara ve kurumlara olan güvenin artırılması, piyasalarda şeffaflığın sağlanması, finansal konularda bilinç düzeylerinin geliştirilmesi ve bilgiye dayalı finansal tutum ve davranışlar sergilemelerini sağlamak amacıyla finansal okuryazarlık eğitimleri düzenlenebilir. Finansal eğitimler yoluyla bireylerin; planlama, harcama ve tasarruf davranışları ile emeklilik planlamaları, doğru yatırım tercihleri gibi finansal karar alma becerileri yoluyla sağlanacak katkının hem bireylerin refah düzeyi hem de ülkelerin ekonomik refahına katkı sağlaması beklenmektedir.

Farklı duygusal zekâ özellikleriyle donatılmış bireysel yatırımcılar, sahip oldukları varlıklar ve içinde bulunulan koşullar doğrultusunda farklı risk seviyelerinde finansal kararlar vermekte ve finansal davranışlar sergilemektedirler. Yatırımcıların kişilik özellikleri gibi duygusal zekâları da risk alma tutumu gibi finansal kararlarında ve finansal enstrüman seçiminde öne çıkan bir faktördür. Sonuç olarak bireysel yatırımcıların duygusal zekâları, finansal kurumların risk alma konusunda odaklanmaları gereken psikolojik faktörlerden biridir.

Bireysel gelişimin göstergesi olarak görülen başarının değerlendirilmesinde, duygusal zekâ gibi bireysel farklılıklar araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Duygusal zekâ bireylere

hem hayat başarısı için hem de finansal konularda verdikleri doğru kararlar, duygu kontrolü ve duyguların etkin kullanımını yoluyla sağlanan finansal başarı için katkı sağlamaktadır. Bu katkının finansal karar vericiler, araştırmacılar, politikacılar tarafından değerlendirilmesi, bireysel yatırımcıların risk alma tutumları, finansal tutum ve davranışlarının geliştirilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü duygusal zekâ geliştirebilir bir özellik olduğundan ön planda tutulması gereken bir potansiyeldir. Finans alanında, özellikle finansal bilgi ve uzmanlıkların yanı sıra bireysel yatırımcıların farklı özellik ve yeteneklerine de hitap edilmesi, duyguların ve bu yolla sağlanan iletişimin güçlendirilmesi çabaları, bireylerin risk alma, finansal tutum ve davranışları üzerinde pozitif etkiler gösterecektir.

Sonraki çalışmalar, risk alma tutumu üzerinde etkisi olabilecek kişilik özellikleri, güven, kontrol odağı gibi diğer psikolojik faktörlerin bütünleşik etkisini ölçmek üzerine gerçekleştirilebilir. Bütünleşik etkiyi ölçmede yapısal eşitlik modellemeleri veya deneysel analizler yoluyla çalışmaların etkinliği artırılabilir.

Kaynakça

- Ağgöl, S. & Güngör, B. (2019). Yatırımcıların duygusal zekâ alt boyutlarından stres yönetimlerinin ve genel ruh hallerinin aldıkları yatırım kararları üzerine etkisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1840-1853.
- Ameriks, J., Wranik, T. & Salovey, P. (2009). Emotional intelligence and investor behavior. *CFA Digest*, August 2009, 1-75.
- Anbar, A. & Melek, E. (2009). Bireysel yatırımcıların finansal risk algılamalarını etkileyen demografik ve sosyoekonomik faktörler. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 5(9), 129-150.
- Bar-On, R. (1997). BarOn emotional quotient-inventory (BarOn EQ-i®).
- Braidfoot, R. & Swanson, A. C. (2013). Emotional intelligence of financial planners in mediation. *Review of Business & Finance Studies*, 4(2), 11-20.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(4), 470-483.
- Cherniss, C. & Goleman, D. (2001). *The emotionally intelligence workplace. How to select for measure and improve emotional intelligence in individuals, groups and organizations*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage Publications.
- Foo, M. (2011). Emotions and entrepreneurial opportunity evaluation. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35(2), 375-393.
- Gibson, R., Michayluk, D. & Van de Venter, G., (2013). Financial risk tolerance: An analysis of unexplored factors. *Financial Services Review*, 22(1), 23-50.
- Grable, J., Roszkowski, M., Joo, S. H., O'Neill, B. & Lytton, R. H. (2009). A test of the relationship between self-classified financial risk-tolerance and investment risk-taking behaviour. *International Journal of Risk Assessment and Management*, 12(2-4), 396-419.
- Gunduz, B. (2013). Emotional intelligence, cognitive flexibility, and psychological symptoms in pre-service teachers. *Educational Research and Reviews*, 8(13), 1048-1056.
- Hanna, S. D. & Lindamood, S. (2004). An improved measure of risk aversion. *Financial Counseling and Planning*, 15(2), 27-38.
- Jorfi, H., Jorfi, S. & Moghadam, S. K. (2010). Impact of emotional intelligence on performance of employess. *Postmodern Openings*, 1(4), 63-74.

- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291.
- Karan, M. B. (2013). Yatırım analizi ve portföy yönetimi, 4. Baskı, Ankara: Gazi Kitapevi.
- Kidwell, B., Hardesty, D. M. & Childers, T. L. (2008). Consumer emotional intelligence: Conceptualization, measurement, and the prediction of consumer decision making. *Journal of Consumer Research*, 35(1), 154-166.
- Kline, R. B. (2011). Convergence of structural equation modeling and multilevel modeling. In *The SAGE handbook of innovation in social research methods* (pp. 562-589). SAGE Publications Ltd.
- Kuhnen, C. M. & Chiao, J. Y. (2009). Genetic determinants of financial risk taking. *PloS One*, 4(2), e4362.
- Kungwani, P. (2014). Risk management-an analytical study. *IOSR Journal of Business and Management*, 16(3), 83-89.
- Law, K. S., Wong, C. S. & Song, L. J. (2004). The construct and criterion validity of emotional intelligence and its potential utility for management studies. *Journal of Applied Psychology*, 89(3), 483-496.
- Mayer, J. D. & Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. 17, 433–442.
- Mayer, J. D., Salovey, P. & Caruso, D. R. (2002). Mayer-Salovey-Caruso emotional intelligence test (MSCEIT) item booklet. Multi-Health Systems Inc.
- McCarty, B. (2000). Researching the dynamics of risk-taking and social learning: An exploratory study of Irish entrepreneurs. *Irish Marketing Review*, 13(1), 46-60.
- Nunnally, J. & Bernstein, I. (1994). *Psychometric theory*. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.
- Petrides, K. V. (2010). Trait emotional intelligence theory. *Industrial and Organizational Psychology*, 3(2), 136-139.
- Ritter, R. J. (2003). Behavioral finance. *Pacific – Basin Finance Journal*, 11(4), 429-437.
- Rosete, D. & Ciarrochi, J. (2005). Emotional intelligence and its relationship to workplace performance outcomes of leadership effectiveness. *Leadership & Organization Development Journal*, 26(5), 388-399.
- Roszkowski, M. J. & Grable, J. (2005). Estimating risk tolerance: The degree of accuracy and the paramorphic representations of the estimate. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 16(2), 29-47.
- Salovey, P. & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
- Sitkin, S. B. & Pablo, A. L. (1992). Reconceptualizing the determinants of risk behaviour. *Academy of Management Review*, 17(1), 9-38.
- Sitkin, S. B. & Weingart, L. R. (1995). Determinants of risky decision –making behavior: A test of the mediating role of risk perceptions and propensity. *Academy of Management Journal*, 38(6), 1573-1592.
- Sjöberg, L. & Engelberg, E. (2009). Attitudes to economic risk taking, sensation seeking and values of business students specializing in finance. *Journal of Behavioral Finance*, 10(1), 33-43.
- Şenocak, M. (2015). Duygusal zeka ve liderlik tarzlarının çalışan verimliliği üzerine etkileri (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tavşancıl, E. (2010). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Tekin, H. (2000). Eğitimde ölçme ve değerlendirme. 14. Baskı, Ankara: Yargı.

- Vakola, M., Tsaousis, I. & Nikolaou, I. (2004). The role of emotional intelligence and personality variables on attitudes toward organisational change. *Journal of Managerial Psychology*, 19(2), 88-110.
- Weber, E. U. & Milliman, R. A. (1997). Perceived risk attitudes: Relating risk perception to risky choice. *Management Science*, 43(2), 123-144.
- Weber, M., Weber, E. U. & Nosić, A. (2013). Who takes risks when and why: Determinants of changes in investor risk taking. *Review of Finance*, 17(3), 847-883.
- Yao, R., Sharpe, D. L. & Wang, F. (2011). Decomposing the age effect on risk tolerance. *The Journal of Socio-Economics*, 40(6), 879-887.
- Yaşloğlu, M., Pekdemir, İ. & Toplu, D. (2013). Duygusal zeka ve çatışma yönetimin yöntemleri arasındaki ilişki ve bu ilişkide lider üye etkileşiminin rolü. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(22), 191-220.

Ek 1: İfade Çarpıklık ve Basıklık

	N		Skewness	Std. Error of Skewness	Kurtosis	Std. Error of Kurtosis
	Valid	Missing				
FR1	1347,00	0,00	0,39	0,07	-0,69	0,13
FR2	1347,00	0,00	-0,76	0,07	-0,11	0,13
FR3	1347,00	0,00	0,30	0,07	-0,74	0,13
FR4	1347,00	0,00	0,42	0,07	-0,55	0,13
FR5	1347,00	0,00	-0,11	0,07	-0,77	0,13
FR6	1347,00	0,00	-0,86	0,07	0,14	0,13
FR7	1347,00	0,00	-0,74	0,07	-0,31	0,13
FR8	1347,00	0,00	-0,20	0,07	0,63	0,13
FR9	1347,00	0,00	0,29	0,07	-0,55	0,13
FR10	1347,00	0,00	-0,05	0,07	-0,52	0,13
FR11	1347,00	0,00	0,75	0,07	-0,53	0,13
FR12	1347,00	0,00	0,61	0,07	-0,60	0,13
G1	1347,00	0,00	0,29	0,07	-0,75	0,13
G2	1347,00	0,00	0,29	0,07	-0,79	0,13
G3	1347,00	0,00	0,41	0,07	-0,54	0,13
G4	1347,00	0,00	0,30	0,07	-0,69	0,13
K2	1347,00	0,00	-1,09	0,07	0,56	0,13
K3	1347,00	0,00	-0,85	0,07	0,54	0,13
K6	1347,00	0,00	-1,10	0,07	1,49	0,13
K4	1347,00	0,00	-0,57	0,07	-0,12	0,13
K5	1347,00	0,00	-0,34	0,07	-0,62	0,13
K7	1347,00	0,00	-0,49	0,07	-0,29	0,13
A3	1347,00	0,00	-0,40	0,07	-0,58	0,13
A6	1347,00	0,00	-0,30	0,07	-0,76	0,13
A7	1347,00	0,00	-0,44	0,07	-0,79	0,13
A8	1347,00	0,00	-0,47	0,07	-0,49	0,13
A1	1347,00	0,00	-0,67	0,07	-0,35	0,13
A2	1347,00	0,00	-0,63	0,07	-0,12	0,13
A4	1347,00	0,00	-0,31	0,07	-0,75	0,13
A9	1347,00	0,00	0,06	0,07	-0,94	0,13
DD2	1347,00	0,00	0,24	0,07	-0,90	0,13
DD3	1347,00	0,00	-0,08	0,07	-0,99	0,13
DD4	1347,00	0,00	0,14	0,07	-0,89	0,13
DD5	1347,00	0,00	-0,07	0,07	-0,93	0,13

Ek 1 devam

DD4	1347,00	0,00	0,14	0,07	-0,89	0,13
DD5	1347,00	0,00	-0,07	0,07	-0,93	0,13
DD6	1347,00	0,00	-0,02	0,07	-0,99	0,13
DD10	1347,00	0,00	0,01	0,07	-1,02	0,13
U1	1347,00	0,00	-0,99	0,07	1,09	0,13
U2	1347,00	0,00	-1,05	0,07	1,49	0,13
U3	1347,00	0,00	-1,07	0,07	1,61	0,13
U6	1347,00	0,00	-0,98	0,07	1,38	0,13
U7	1347,00	0,00	-1,14	0,07	1,92	0,13
U8	1347,00	0,00	-0,87	0,07	0,96	0,13
U9	1347,00	0,00	-0,98	0,07	1,22	0,13
S1	1347,00	0,00	-1,25	0,07	2,08	0,13
S2	1346,00	1,00	-1,26	0,07	2,08	0,13
S3	1347,00	0,00	-1,03	0,07	1,13	0,13
S4	1347,00	0,00	-1,19	0,07	1,90	0,13
S5	1347,00	0,00	-1,18	0,07	1,77	0,13
S6	1346,00	1,00	-0,99	0,07	1,03	0,13
S7	1347,00	0,00	-1,07	0,07	1,22	0,13
S8	1347,00	0,00	-1,13	0,07	1,48	0,13
S9	1347,00	0,00	-1,01	0,07	1,09	0,13
DA1	1347,00	0,00	-0,64	0,07	0,15	0,13
DA2	1347,00	0,00	-0,95	0,07	0,86	0,13
DA3	1347,00	0,00	-0,32	0,07	-0,53	0,13
DA4	1347,00	0,00	-0,54	0,07	-0,15	0,13
DA5	1347,00	0,00	-1,02	0,07	1,18	0,13
DA6	1347,00	0,00	-0,62	0,07	0,16	0,13
DIŞ1	1347,00	0,00	-0,55	0,07	-0,07	0,13
DIŞ2	1347,00	0,00	-0,14	0,07	-0,79	0,13
DIŞ3	1347,00	0,00	-0,40	0,07	-0,47	0,13
DIŞ4	1347,00	0,00	0,39	0,07	-0,60	0,13
DIŞ5	1347,00	0,00	0,16	0,07	-0,90	0,13
DIŞ6	1347,00	0,00	-0,43	0,07	-0,25	0,13
DIŞ7	1347,00	0,00	0,00	0,07	-0,46	0,13
DIŞ8	1347,00	0,00	-0,52	0,07	-0,19	0,13
M4	1347,00	0,00	-0,40	0,07	-0,58	0,13
M9	1347,00	0,00	-0,22	0,07	-0,80	0,13
M10	1347,00	0,00	-0,44	0,07	-0,54	0,13

Ek 1 devam

M15	1347,00	0,00	-0,55	0,07	-0,28	0,13
M16	1347,00	0,00	-0,94	0,07	1,05	0,13
M18	1347,00	0,00	-0,71	0,07	0,44	0,13
M3	1347,00	0,00	-0,75	0,07	0,43	0,13
M6	1347,00	0,00	-0,71	0,07	0,29	0,13
DZ1	1347,00	0,00	-0,87	0,07	0,98	0,13
DZ2	1347,00	0,00	-0,98	0,07	1,32	0,13
DZ3	1347,00	0,00	-0,80	0,07	0,90	0,13
DZ4	1347,00	0,00	-0,85	0,07	0,99	0,13
DZ5	1347,00	0,00	-0,81	0,07	0,88	0,13
DZ6	1347,00	0,00	-0,76	0,07	0,77	0,13
DZ7	1347,00	0,00	-0,80	0,07	0,87	0,13
DZ8	1347,00	0,00	-0,80	0,07	0,91	0,13
DZ9	1347,00	0,00	-0,75	0,07	0,68	0,13
DZ10	1347,00	0,00	-0,63	0,07	0,11	0,13
DZ11	1347,00	0,00	-0,67	0,07	0,20	0,13
DZ12	1347,00	0,00	-0,78	0,07	0,51	0,13
DZ13	1347,00	0,00	-0,57	0,07	-0,05	0,13
DZ14	1347,00	0,00	-0,70	0,07	0,29	0,13
DZ15	1347,00	0,00	-0,59	0,07	-0,17	0,13
DZ16	1347,00	0,00	-0,61	0,07	0,09	0,13
R1	1347,00	0,00	-0,02	0,07	-0,63	0,13
R5	1347,00	0,00	-0,34	0,07	-0,45	0,13
R6	1347,00	0,00	0,12	0,07	-0,51	0,13
R8	1347,00	0,00	0,19	0,07	-0,44	0,13
R4	1347,00	0,00	-0,28	0,07	-0,35	0,13
R12	1347,00	0,00	-0,03	0,07	-0,46	0,13
SN7	1347,00	0,00	-0,30	0,07	-0,18	0,13
SN17	1347,00	0,00	-0,32	0,07	-0,10	0,13
SN12	1347,00	0,00	-0,43	0,07	-0,12	0,13
SN13	1347,00	0,00	-0,35	0,07	-0,40	0,13
SN16	1347,00	0,00	-0,23	0,07	-0,22	0,13
SN3	1347,00	0,00	-0,52	0,07	-0,16	0,13
SN9	1347,00	0,00	-0,69	0,07	-0,25	0,13
ADK2	1347,00	0,00	-1,19	0,07	1,56	0,13
ADK6	1347,00	0,00	-0,14	0,07	-0,71	0,13
ADK7	1347,00	0,00	-0,33	0,07	-0,68	0,13

Ek 1 devam

ADK8	1347,00	0,00	-0,46	0,07	-0,44	0,13
ADK1	1347,00	0,00	-0,76	0,07	0,09	0,13
ADK3	1347,00	0,00	-0,61	0,07	-0,17	0,13
FT1	1347,00	0,00	-1,21	0,07	1,64	0,13
FT2	1347,00	0,00	-1,19	0,07	1,95	0,13
FT3	1347,00	0,00	-1,15	0,07	1,71	0,13
FT4	1347,00	0,00	-1,23	0,07	1,82	0,13
FT5	1347,00	0,00	-1,06	0,07	1,36	0,13
FT7	1347,00	0,00	-0,91	0,07	0,67	0,13
N2	1347,00	0,00	-1,14	0,07	1,60	0,13
N3	1347,00	0,00	-1,19	0,07	1,94	0,13
N4	1347,00	0,00	-0,94	0,07	1,04	0,13
N5	1346,00	1,00	-1,05	0,07	1,05	0,13
N6	1347,00	0,00	-1,02	0,07	1,21	0,13
N8	1347,00	0,00	-0,69	0,07	0,21	0,13
N1	1347,00	0,00	-1,31	0,07	2,09	0,13
FD1	1346,00	1,00	-1,16	0,07	1,05	0,13
FD4	1347,00	0,00	-0,61	0,07	-0,11	0,13
FD9	1347,00	0,00	-0,98	0,07	0,78	0,13
FD13	1347,00	0,00	-1,00	0,07	0,71	0,13
FD14	1347,00	0,00	-0,56	0,07	-0,37	0,13
FD18	1347,00	0,00	-1,06	0,07	0,97	0,13
FDAV21	1347,00	0,00	-1,00	0,07	1,02	0,13
FDAV23	1347,00	0,00	-0,84	0,07	0,52	0,13
FDAV25	1347,00	0,00	-0,77	0,07	0,02	0,13
FO1	1347,00	0,00	-1,15	0,07	1,41	0,13
FO3	1347,00	0,00	-1,12	0,07	1,30	0,13
FO4	1347,00	0,00	-0,94	0,07	0,82	0,13
FO5	1347,00	0,00	-0,96	0,07	0,76	0,13
FO6	1347,00	0,00	-0,65	0,07	0,14	0,13
FO7	1347,00	0,00	-1,21	0,07	1,58	0,13
FO2	1347,00	0,00	-1,28	0,07	1,85	0,13